

регулювання ядерної енергетики, удосконалення заходів реального впливу громадськості на прийняття рішень, а також конституційні засади забезпечення права людини на ядерну безпеку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балюк Г.І. Проблеми формування та становлення ядерного права в Україні: дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.06 / Г.І. Балюк. – Київ, 2000. – 360 с.
2. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Теорія держави і права: Академічний курс. – Юрінком Інтер. – Київ, 2006. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm
3. Коцюба Р.О. Конституційні засади забезпечення права людини на ядерну безпеку в Україні : автореф. дис. ... кан. юрид. наук : спец. 12.00.02 / Р.О. Коцюба. – Київ, 2010. – С. 9.
4. Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 824 с. Т. 2 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законода-

тельства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 840 с. Т. 3 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – 792 с.

5. Повідомлення про оприлюднення проекту Ядерного кодексу України від 5 січня 2011 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-сайт Міністерства енергетики та вугільної промисловості України. – Режим доступу: http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/publish/article?art_id=188120&cat_id=35082.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Енергетична стратегія України на період до 2030 року» від 15 березня 2006 року, № 145-р [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 грудня 2010 р., № 2208-р «Про схвалення Концепції проекту Ядерного кодексу України» // Електронний ресурс // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>
8. Handbook on Nuclear Law / [Carlton Stoiber, Alec Baer, Norbert Pelzer, Wolfram Tonhauser]. – Vienna : IAEA, 2003. – P. 6–7.

УДК 351.713(477)

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Кравець М.О., к. ю. н., доцент,
завідувач кафедри конституційного та адміністративного права
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

Стаття присвячена розгляду категорії конституційно-правових відносин як інституту конституційного права. У дослідженні акцентується увага на аналізі термінологічних визначень поняття «конституційно-правові відносини» на базі наукових досліджень. Розглянуто питання об'єкту, суб'єкту і змісту конституційно-правових відносин. У статті наведена класифікація вищезазначених відносин за різними підставами.

Ключові слова: конституційно-правові відносини, поняття, об'єкт конституційно-правових відносин, суб'єкт конституційно-правових відносин, зміст конституційно-правових відносин, класифікація.

Стаття посвящена рассмотрению категории конституционно-правовых отношений как института конституционного права. В исследовании акцентируется внимание на анализе терминологических определений понятия «конституционно-правовые отношения» на базе научных исследований. Рассмотрены вопросы объекта, субъекта и содержания конституционно-правовых отношений. В статье приведена классификация вышеупомянутых отношений по различным основаниям.

Ключевые слова: конституционно-правовые отношения, понятие, объект конституционно-правовых отношений, субъект конституционно-правовых отношений, содержание конституционно-правовых отношений, классификация.

Kravets M.O. FEATURES OF CONSTITUTIONAL RELATIONS IN UKRAINE AND THEIR CLASSIFICATION

The article is devoted to the category of constitutional relationship as an institution of constitutional law. The article focuses on the analysis of terminological definitions of “legal constitutional relations” on the basis of scientific research. There is the question of the object, subject and content of the constitutional relations in the article. The classification of the afore mentioned relationship for various reasons. Classification of above-mentioned relationship on different grounds is given in the article.

Key words: constitutional relations, concept of “legal constitutional relations”, object of the constitutional relationship, subjects of constitutional relations, content of constitutional relations, classification.

Постановка проблеми. На сьогодні серед різноманітності проблем конституційного права досить розповсюдженою є основоположна тема конституційно-правових відносин. У вітчизняній і зарубіжній юридичній науці

конституційно-правові відносини розглядаються як нормативно визначені суспільно-політичні відносини, що виникають, змінюються або припиняються внаслідок діяльності чи поведінки суб'єктів конституційно-правових

відносин і породжують конституційні права й обов'язки учасників цих відносин [1].

Ступінь розробленості проблеми. До питання значення конституційно-правових відносин із цікавістю віднеслися такі науковці, як Ю. Данилюк, Г. Задорожня, В. Кравченко, В. Погорілко, О. Скрипнюк, О. Совгіря, В. Федоренко, Н. Шаптала, Н. Шукліна та ін. Проте окремих спеціалізованих наукових досліджень щодо особливостей конституційно-правових відносин України наразі бракує.

Мета представлено наукового пошуку полягає в тому, щоб на підставі комплексного аналізу існуючих наукових і нормативно-правових джерел зробити загальну характеристику поняття й особливостей конституційно-правових відносин, підстав виникнення, зміни та припинення конституційно-правових відносин; навести об'єкт, суб'єкт та зміст конституційних відносин, а також проаналізувати їх класифікацію за різноманітними критеріями.

Викладення основного матеріалу. Розгляд теми конституційно-правових відносин варто почати з визначення дефініції «правовідносин», що вивчається загальною теорією права. Так, відомий науковець Алексєєв С.С. визначає правовідносини через поняття суспільних зв'язків – сталих, багатограних, загальноприйнятих стосунків між членами соціуму, що встановлюються в процесі їхньої спільної життєдіяльності. Частина суспільних відносин регулюється нормами права, інша – ні, оскільки відносини дружби, кохання, вірності, релігійної належності перебувають поза сферою правового регулювання. Правове відношення – це суспільний зв'язок, що виникає на основі норм права, учасники якого мають суб'єктивні права і юридичні обов'язки, забезпечені державою. Правовідносини – це частина суспільних відносин, урегульованих нормами права. Конституційно-правовідносини є різновидом правовідносин [2, с. 288-289].

Конституційно-правовими відносинами постають суспільні відносини, урегульовані конституційно-правовими нормами, тобто відносини, суб'єкти яких наділяються взаємними правами і обов'язками, згідно з приписами конституційно-правових норм. За змістом це найважливіші для забезпечення життєдіяльності суспільства відносини, спрямовані на здійснення народовладдя, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що після врегулювання їх нормами конституційного права набувають характеру конституційно-правових. Саме в рамках конституційно-правових відносин приписи конституційно-правових норм втілюються у поведінку суб'єктів конституційного права [3, с. 24-25].

Суспільні відносини в результаті їх регулювання нормами конституційного права набувають форми конституційно-правових відносин. Цей процес здійснюється шляхом наділення учасників зазначених відносин властивостями суб'єктів правовідносин, встановлення між ними певних юридичних зв'язків, виражених у взаємних правах і відповідних обов'язках [4, с. 40].

Конституційно-правові відносини мають єдину для всіх правовідносин структуру: об'єкт, суб'єкт і зміст (суб'єктивні права та юридичні обов'язки), а їхня специфіка пов'язана з:

1) їх змістом – вони виникають в особливій сфері суспільних відносин (відносини владарювання), які є предметом конституційного права та пов'язані зі здійсненням публічної влади й реалізацією прав і свобод людини;

2) з особливостями об'єкта, суб'єкта та характером юридичних зв'язків між суб'єктами цих відносин.

Об'єкт конституційно-правового відношення – це явище, матеріальна чи нематеріальна (духовна) реальність, із приводу якої виникає суспільний стосунок, що регулюється конституційно-правовою нормою. Об'єкти конституційно-правових відносин виступають їх необхідним структуротвірним елементом, вони забезпечують зв'язок між суб'єктами, і ними можуть виступати різноманітні явища – дії, матеріальні та нематеріальні блага [3, с. 26].

Найбільш повно вчення про об'єкти конституційно-правових відносин в Україні обґрунтовано в Україні Ю. Тодикою, на думку якого, об'єктами конституційно-правових відносин є:

- 1) суверенітет народу;
- 2) національний і державний суверенітет;
- 3) основи конституційного ладу України та його захист;
- 4) інтереси суспільства і держави;
- 5) людина, її права і свободи;
- 6) влада;
- 7) територія;
- 8) демократія, ідеологічна і політична багатоманітність;
- 9) право й законність;
- 10) мир і міжнародне співробітництво;
- 11) волевиявлення народу, населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- 12) власність;
- 13) дія органів місцевої влади і місцевого самоврядування;
- 14) формування і діяльність політичних партій, громадських об'єднань, масових політичних рухів, інших суб'єктів політичного процесу;
- 15) набуття і припинення громадянства, статус біженця.

Запропонований перелік об'єктів не є вичерпним і може бути продовженим залежно від специфіки цих відносин, положення їх суб'єктів і характеру зв'язків між ними [5, с. 66].

Оскільки конституційно-правові відносини пов'язані переважно з дією чи поведінкою учасників конституційно-правовідносин або настанням змін у їхньому правовому статусі, то логічним буде передбачити, що основним елементом конституційно-правових відносин є суб'єкти конституційного права України.

Під суб'єктами конституційно-правових відносин ми розуміємо учасників таких відносин, наділених, відповідно до Конституції України та законів України, суб'єктивними конституційними правами та юридичними обов'язками [5, с. 59].

Суб'єкти конституційно-правових відносин – це конкретні, дійсні учасники таких правовідносин, які у зв'язку з настанням передбачених конституційно-правовими нормами юридичних фактів реалізують належні їм конституційні права та виконують відповідні юридичні обов'язки [4, с. 43].

Коло суб'єктів конституційно-правових відносин визначене самими нормами конституційного права. До їх числа мають входити учасники тих суспільних відносин, поведінка яких підлягає правовому регулюванню конституційно-правовою нормою.

Сукупність передбачених конституційно-правовими нормами прав та обов'язків, якими наділяється суб'єкт, складає зміст його правосуб'єктності (для індивідів) або правового статусу (для інших суб'єктів) [4, с. 40].

Правоздатність – це зумовлена конституційно-правовою нормою здатність суб'єкта конституційно-правового відношення мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Правоздатність фізичної особи в конституційно-правовій сфері настає від моменту її народження і припиняється після її смерті.

Дієздатність – це зумовлена конституційно-правовою нормою здатність суб'єкта конституційно-правового відношення своїми діями набувати і здійснювати суб'єктивні права та юридичні обов'язки. У повному обсязі дієздатність фізичної особи в конституційно-правовій сфері виникає з досягненням нею 18 років. В окремих випадках закон передбачає деякі винятки [3, с. 26-27].

Коло суб'єктів конституційно-правових відносин є досить специфічним і характеризує особливість таких відносин щодо інших видів правовідносин. До суб'єктів конституційно-правових відносин слід відносити такі їх найбільш поширені види:

1) спільноти (народ, нація, національні меншини, корінні народи тощо);

2) фізична особа (громадянин, іноземець, особа без громадянства, біженці, біпатриди, апатриди);

3) держава, органи державної влади, їх посадові особи;

4) територіальні громади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи;

5) громадянське суспільство та його інститути (громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації населення, недержавні ЗМІ та інші непідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства, а також політичні партії);

6) підприємства, установи, організації, незалежно від форми їх власності;

7) міжнародні та іноземні органи і організації, які легітимно діють в Україні [6, с. 29].

Особливим учасником і самостійним суб'єктом конституційно-правових відносин є Українська держава. Україна – суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [7, ст. 1].

Суверенітет України, що виражає зміст правосуб'єктності Української держави, поширюється на всю її територію, а сама тери-

торія держави в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканною.

Конституція України також визначає завдання та цілі Української держави [7, ст. 3], її форму [7, ст. 5, 6], а також права та обов'язки у відносинах з іншими суб'єктами конституційно-правових відносин. Українська держава виступає гарантом, тобто бере на себе виключні конституційні обов'язки дбати про людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку [7, ч. 1 ст. 3]; утверджує і забезпечує права і свободи людини та відповідає перед людиною за свою діяльність [7, ч. 2 ст. 3]; гарантує місцеве самоврядування в Україні [7, ст. 7]; забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [7, ч. 1 ст. 10]; сприяє вивченню мов міжнародного спілкування [7, ч. 3 ст. 10]; сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України [7, ст. 11]; забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки [7, ч. 4 ст. 13] тощо.

Класифікація конституційно-правових відносин здійснюється за різними підставами:

1. За змістом вони поділяються на такі групи:

– відносини, що виникають із закріпленням засад конституційного ладу України. Це, наприклад, відносини, що характеризують народовладдя, форму держави, поділ влади, верховенство права, принципи взаємовідносин людини і держави тощо;

– відносини, що виникають із закріпленням та охороною конституційно-правового статусу людини і громадянина (громадянство, конституційні права і свободи, їхні гарантії тощо);

– відносини, що виникають у процесі народного волевиявлення (вибори, референдум);

– відносини, що виникають у процесі організації та функціонування системи органів державної влади;

– відносини, що виникають у процесі встановлення територіального устрою України, між державою в цілому та її складовими частинами;

– відносини, що виникають у процесі організації та функціонування місцевого самоврядування.

2. Залежно від характеру взаємовідносин суб'єктів їх поділяють на загальні, конкретні конституційно-правові відносини та конституційно-правові стани.

Загальний або конкретний характер конституційно-правових відносин зумовлений характером відповідних норм конституційного права. Так, реалізація конституційно-правових норм загально-регулятивного характеру (норм-принципів, норм-деклараций, норм-дефініцій тощо) призводить до виникнення конституційно-правових відносин загального характеру, якими не визначаються конкретні суб'єкти відносин, їхні взаємні права та обов'язки (ці питання деталізуються в чинному законодавстві та в конкретних правовідносинах). Це, зокрема, стосується декларованих

Конституцією України принципів народного суверенітету [7, ст. 5], поділу влади [7, ст. 6]. Зазначені відносини регулюються нормами конституційного права в головних рисах.

Інколи виокремлюють особливий різновид загальних конституційно-правових відносин – конституційні стани, тобто такі відносини, якими визначаються конкретні суб'єкти. А права та обов'язки цих суб'єктів чітко не встановлено (наприклад, стан громадянства).

Для конкретних конституційно-правових відносин характерною є наявність чітко визначених сторін і окреслені взаємовідносини між ними. На відміну від загальних конституційно-правових відносин, вони регулюються нормами конституційного права в повному обсязі [3, с. 30-31].

Висновки. Таким чином, підбиваючи підсумки обраної теми та вищенаведеного матеріалу, потрібно зазначити, що конституційно-правові відносини мають свій юридичний склад, тобто внутрішню взаємоузгоджену структуру пов'язаних складових елементів. Основними елементами конституційно-правових відносин вважають суб'єкти, об'єкти, суб'єктивні права і юридичні обов'язки та юридичні факти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституційно-правові відносини: Поняття та склад конституційно-правових відносин [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12980108/pravo/konstitutsiyno-pravovi_vidnosini#96
2. Алексеев С.С. Теория государства и права [Электронный ресурс] / Алексеев С.С., Архипов С.И. и др. // – М. : Норма, 2005. – 496 с. – Режим доступа: <http://www.alleng.ru/d/jur/jur401.htm>
3. Кравченко В.В. – Конституційне право України: Навчальний посібник.-Вид. 3-тє, виправл. та доповн.– К.: Атіка, 2004– 512 с.
4. Суб'єкти конституційно-правових відносин: проблемні питання [Електронний ресурс] / Ю.В. Данилюк // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України – 2013. – № 4.– С. 39-44. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzizvru_2013_4_9.pdf
5. Специфіка конституційно-правових відносин в Україні [Електронний ресурс] / О. Скрипнюк // Вісник Академії правових наук України . – 2010. – № 3. – С. 59-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vapnu_2010_3_7.pdf
6. Суб'єкти конституційно-правових відносин в Україні та їх система [Електронний ресурс] / В.Л. Федоренко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 4. – С. 27-34. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bmju_2011_4_6.pdf
7. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

УДК 342.4

ОСОБЛИВОСТІ ДІЇ ФАКТОРІВ, ЩО СПРИЯЮТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Морозюк С.М., к. ю. н., доцент
кафедри загальноправових дисциплін
Київський національний торговельно-економічний університет

У статті визначено фактори, що здійснюють позитивний вплив на процес реалізації Конституції України, а саме: конституційні реформи, чіткий поділ державної влади на три гілки та існування системи стримувань і противаг між вказаними гілками, конституційний контроль, усвідомлення українським народом власної гідності. Визначено особливості дії кожного фактора й умови, за наявності яких вказані фактори є ефективними.

Ключові слова: Конституція України, Основний Закон, фактори, реалізація, конституційний контроль.

В статье определены факторы, которые оказывают позитивное влияние на процесс реализации Конституции Украины, а именно: конституционные реформы, четкое разделение государственной власти на три ветви и существования системы сдержек и противовесов между указанными ветвями, конституционный контроль, осознание украинским народом собственного достоинства. Определены особенности действия каждого фактора и условия, при наличии которых указанные факторы являются эффективными.

Ключевые слова: Конституция Украины, Основной Закон, факторы, реализация, конституционный контроль.

Morozyuk S.M. PECULIARITIES OF ACTION OF THE FACTORS THAT CONTRIBUTE THE REALIZATION OF THE CONSTITUTION OF UKRAINE

The article defines the factors that have a positive influence on the realization of the Constitution of Ukraine, namely constitutional reforms, a clear division of the state authority into three branches and existence of the system of checks and balances between these branches, constitutional control, awareness of Ukrainian people their dignity. The article defines the features of action of each factor and the conditions under which these factors are effective.

Key words: Constitution of Ukraine, Basic Law, factors, realization, constitutional control.